

УДК 371.134:78

ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Ростовська Ю. О.

У статті розглядається проблема формування професійних переконань майбутнього учителя хореографії через призму ціннісних орієнтацій його особистості. Висвітлюється суть поняття "ціннісні орієнтації" та аналізується процес становлення майбутніх фахівців із чіткою педагогічною спрямованістю, яка визначається сталим інтересом до педагогічної діяльності.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, професійні переконання, педагогічна спрямованість, соціальна активність, особистість учителя.

В статье рассматривается проблема формирования профессиональных убеждений будущего учителя хореографии сквозь призму ценностных ориентаций его личности. Освещается суть понятия "ценностные ориентации" и анализируется процесс становления будущих специалистов с четкой педагогической направленностью, которая определяется устойчивым интересом к педагогической деятельности.

Ключевые слова: ценностные ориентации, профессиональные убеждения, педагогическая направленность, социальная активность, личность учителя.

The article discusses methodological support which is essential in the ballet master training of future choreography teachers.

Future choreography teachers' training involves the formation of a solid methodological knowledge base and wide range of practical abilities and skills which are highly necessary in the choreographer profession. It has a complex structure, based on the interaction of different types of choreographic work in terms of purposeful combination of information and creative learning functions.

Professional training of future choreography teachers drew attention of many researchers and practitioners in this field. They developed theories and methods of teaching classical, characteristic, Ukrainian, folk academic and historical, ballroom sport dance, modern dance, and art of choreography.

The leading role in training of future choreography teachers takes the technique that combines psychological, educational and professional knowledge and skills necessary for their professional activities. The methodological support only primarily defines progress in the educational process.

Methods of future ballet master choreographer teacher's training include laws, principles, content, organization, forms and methods of choreography experience transmission for students' assimilation, which pinpoint the theoretical foundations of the process necessary for further choreographic and pedagogic self-improvement.

It has been determined that the methodical training of future choreography teachers depends on the level of knowledge and the ability to apply it to practical choreography.

Key words: methodological support, ballet master training, choreography skills, choreography teacher, choreographic art.

Постановка проблеми. Завдання, поставлені перед сучасними шкільними та позашкільними закладами, вимагають суттєвих змін у професійній підготовці майбутніх учителів хореографії. Йдеться, насамперед, про переорієнтацію мистецько-педагогічної освіти на пріоритетний розвиток особистості студентів. Важливе місце у цьому процесі посідає формування професійних переконань, які свідчать про наявність психологічної готовності особистості до педагогічної діяльності. Орієнтуючись лише на виконавський професіоналізм, ігноруючи необхідність формувати професійні переконання, ми тим самим суттєво ускладнюємо адаптацію випускників до роботи у шкільних та позашкільних закладах.

Ознайомлення зі станом професійної діяльності випускників педагогічних вишів дає підставу говорити про значні труднощі, з якими вони стикаються у

вирішенні освітніх завдань. Ці проблеми значною мірою визначаються пасивністю, інертністю професійних переконань молодого вчителя-хореографа, переважанням у його діях шаблону, бездумного копіювання та некритичного використання досвіду педагогів-наставників. Постає необхідність такої фахової підготовки, яка б закріпила у майбутніх учителів активно-діяльнісне ставлення до обраної професійної сфери, творчий стиль діяльності, прагнення до постійного самовдосконалення.

Хореографія, як пластичне мистецтво, є своєрідним відображенням сутнісних аспектів духовного життя людини. Краса, закладена в граціозному русі тіла, породжує радість споглядання прекрасного. У мистецтві хореографії важливу роль відіграють внутрішній стан людини, її думки, почуття та вміння передати їх за допомогою танцювального руху. Тому формування особистісного ставлення до хореографії стає вихідним пунктом у визначенні змісту хореографічно-педагогічної освіти.

Особистість учителя можна розглядати як цілісну систему властивостей і характеристик, які уможливають його професійну діяльність. Серед найбільш значущих якостей його особистості (соціальна активність, наявність сформованих переконань, ставлення до обраної професії, здатність до духовного спілкування, творчої діяльності і творчого пошуку, фахова культура) особливо виділяються професійні переконання вчителя.

Професійні переконання ґрунтуються на міцних знаннях у певній сфері, які тісно переплітаються з волею і становлять зміст мотивів діяльності, справляють істотний вплив на напрям мислення і дій, внутрішньо зумовлюють лінію поведінки, формують установки майбутнього вчителя хореографії. Будь-які знання, перш ніж втілитися в педагогічну практику, "пропускаються" крізь емоційно-ціннісні "фільтри" особистості вчителя [3, с. 24].

У широкому діапазоні усвідомлених життєвих цінностей професійні переконання дозволяють молодому вчителю хореографії додержуватися правильних орієнтирів у своїй діяльності, вірити у перетворюючу функцію навчання, виховання і розвитку дітей, бачити діалектику педагогічного процесу, орієнтуватися в педагогічних ситуаціях і правильно їх інтерпретувати.

Професійні переконання є продуктом власних роздумів учителя, а не простим прийняттям суджень на віру. Ставлення вчителя до певної ідеї чи концепції зумовлюється його ціннісними орієнтаціями, а також установками, знаннями, з якими він порівнює різні погляди і підходи.

Слід зазначити, що у психолого-педагогічній літературі проблема формування переконань майбутніх учителів досліджувалася здебільшого у сфері морального виховання (Г. Залеський, Н. Менчинська, Д. Ніколенка, В. Павленко, Л. Рувінський та ін.), наукового світогляду (М. Жукова, І. Лернер, І. Школьник, Р. Штейнер та ін.), засвоєння соціальних норм та цінностей (С. Анісімов, О. Буєва, О. Дробницький та ін.).

Однак питання формування професійних переконань крізь призму ціннісних орієнтацій особистості майбутніх педагогів досліджувалися мало, здебільшого опосередковано (В. Дряпіка, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.). З огляду на те, що означена проблема не привернула належної уваги науковців, **мета** даної статті – *розкрити сутність ціннісних орієнтацій та проаналізувати їх вплив на формування професійних переконань майбутніх учителів хореографії.*

Виклад матеріалу. Однією з проблем формування професійних переконань майбутнього вчителя є орієнтація на нову філософію педагогічної освіти, відповідно до якої ідея гуманізації навчального процесу у виші має стати провідною. Відповідно до цього завдання педагогічної освіти має полягати не стільки в засвоєнні знань, набутті умінь і навичок, скільки у вихованні особистості студента-хореографа, адже успіх освітньої діяльності вчителя в школі безпосередньо залежить від того, наскільки органічно розвивалася його особистість під час навчання у виші. Отже, становлення професійних переконань учителя є, насамперед, формуванням його як особистості, індивідуальності, і лише потім – як умілого педагога, який володіє спеціальними знаннями й уміннями в педагогічній галузі.

Особистість учителя розглядається в її внутрішній цілісності, де професійне й особисте "Я" тісно пов'язані системою цінностей. Зі становленням особистості посилюється зв'язок різних властивостей і характеристик, з'являються нові потенції

розвитку, розширюються і поглиблюються зв'язки особистості з навколишнім світом, суспільством, іншими людьми. Зростаюча багаторівневість і системність ціннісно-смыслових ставлень людини до світу, які реалізуються в її творчій праці, спілкуванні, активному спогляданні, естетичному переживанні є важливим критерієм прогресивного розвитку особистості.

Однією з якостей особистості вчителя є педагогічна спрямованість, що визначається цілями, в ім'я яких він діє, його потребами, інтересами, мотивацією, схильністю, переконаннями, ціннісними орієнтаціями. Ціннісні орієнтації – це вибіркове ставлення до сукупності матеріальних, соціальних і духовних благ та ідеалів, що розглядаються як об'єкти мети й засоби для задоволення потреб особистості чи соціальної групи [5, с. 35]. Сформована в процесі соціалізації особи ціннісна орієнтація опосередковує вплив зовнішнього середовища, в ній акумулюється життєвий досвід людей. Наявність усталених орієнтацій характеризує зрілість людини як особистості.

Поняття "**ціннісна орієнтація особистості**" безпосередньо пов'язане з філософською категорією "цінність", що означає позитивне чи негативне значення явищ дійсності. Тому, що саме вважати за добре і зле, моральне й аморальне, прекрасне і потворне залежить від того, **які цінності** становлять основу світогляду особистості, **яким орієнтирам** вона надає перевагу в ієрархії цінностей. Для того, щоб те чи інше явище дійсності стало цінністю, воно повинне мати певні властивості, корисні для людини. У такому розумінні цінність об'єктивна. Цінність об'єктивна й тоді, коли сам відбір та використання потрібних властивостей визначається інтересами і потребами людей. Відтак цінність – це значення предмета для людини. Поза людиною цінність позбавлена сенсу. У цьому смислі поняття цінності суб'єктивне.

Істотним у цінностях є ступінь вираження духовного багатства особистості. Цінності – це особливі продукти духовної діяльності людини, в ході якої в певний спосіб перетворюються і демонструються соціальні властивості речей. З одного боку, цінності є *результатом* засвоєння людиною предмета або явища, а з іншого – *інструментом* цього засвоєння, що постає як основа і критерій виявлення властивостей предмета під час оцінювання.

У психологічних дослідженнях зазначається, що наявність цінностей є виявом небайдужого ставлення людини до довкілля, яке виникає із значущості різних сторін і аспектів навколишнього світу для її життя. Вони є результатом оволодіння середовищем з погляду його значення для задоволення потреб особистості і свідчать про рівень її соціальної зрілості [7, с. 74]. Існування цінностей пов'язане з особливою здатністю людської свідомості відображати та фіксувати значення духовних або матеріальних, реальних або уявних об'єктів для задоволення потреб та реалізації інтересів.

Кожна людина має свій набір життєвих цінностей, одні з яких для неї є вирішальними, а інші – похідними. Ієрархія цінностей будується за ступенями їх значущості для існування людини. Вона підпорядкована принципу субординації, де кожна цінність належить до певної вищої цінності й відіграє роль засобу або умови.

Зрозуміло, що ціннісна ієрархія людини не є незмінною, а перебудовується впродовж усього життя. В деяких ситуаціях на перший план можуть виходити цінності, які зовсім не є основними регуляторами життя людини. Але загалом можна стверджувати про наявність у кожної людини більш-менш складеної, хоча й не завжди усвідомленої системи пріоритетів, які визначаються залежно від епохи, суспільства, типу особистості.

Поняття "ціннісна орієнтація" широко використовується в науках про людину. Воно виникло на перетині психології, соціальної психології, філософії й активно вводилося до категоріального апарату різних наук паралельно з розробкою поняття "цінність". Саме завдяки цим наукам ціннісна орієнтація отримала статус самостійної філософської категорії. В узагальненому вигляді ціннісна орієнтація – це загальна соціальна спрямованість людини на певні суспільні цінності, що реалізується в актах її поведінки. Це своєрідна установка особистості на ті чи інші цінності матеріальної й духовної культури суспільства. Особистісні цінності народжуються шляхом

переломлення крізь призму індивідуального життя соціальних цінностей і виходять на рівень **переконань** [7, с. 36].

Ті соціальні цінності, які виступають для людини в якості стратегічних цілей її діяльності, і є ціннісними орієнтаціями особистості. Вони посідають найвищий щабель у мотиваційно-регулятивній системі, оскільки виконують функцію довгострокового визначення поведінки, діяльності й життя людини взагалі, роблячи його (життя) осмисленим і послідовним, визначаючи зміст і спрямованість потреб, мотивів, інтересів.

Основним змістом ціннісних орієнтацій особистості виступають її політичні, світоглядні переконання, моральні принципи поведінки. Тому в будь-якому суспільстві ціннісні орієнтації, як елементи саморегуляції поведінки особистості, є засобом виховання, засобом цілеспрямованого впливу.

Ціннісні орієнтації людини розглядаються психологами в тісному взаємозв'язку з іншими її якостями і рисами. Розглядаючи особистісні цінності як показник рівня розвитку особистості, її самосвідомості, психологи допускають, що через ціннісні орієнтації відбувається опосередкований перехід на вищий рівень особистісних структурних новоутворень, що виступають регуляторами діяльності і поведінки. Особистісні цінності народжуються шляхом переломлення крізь призму індивідуального життя соціальних цінностей і виходять на рівень **переконань**.

Формування ціннісних орієнтацій – процес досить складний, багатогранний і передбачає наявність особливих психологічних механізмів. При цьому на перший план виходить оцінна діяльність, спрямована не лише на засвоєння та усвідомлення об'єктивно-змістовної сторони об'єкта чи предмета, а й на оцінювання їх властивостей, задоволення потреб та інтересів особистості в реалізації цілей її діяльності.

З психологічного погляду ціннісні орієнтації є компонентом структури особистості, який відображає накопичений нею в індивідуальному розвитку життєвий досвід. Ціннісна орієнтація виявляється в діяльності людини як певна ієрархія переваг, що їх людина надає матеріальним, соціальним і духовним цінностям. Ціннісна орієнтація характеризує структуру особи з боку її соціального змісту (переконання, моральні принципи, інтереси, мотиви тощо). Психологічним механізмом функціонування ціннісної орієнтації є установки. Сформована на рівні **переконань**, ціннісна орієнтація адекватно виявляється в поведінці особи.

Ціннісні орієнтації особистості майбутнього учителя хореографії – це такі соціальні цінності, які виступають для педагога як стратегічні цілі його діяльності, посідають особливе місце в мотиваційно-регулятивній системі поведінки та професійної діяльності й впливають на зміст і спрямованість його потреб, мотивів, інтересів. Джерелом формування ціннісних орієнтацій виступає смисложиттєва активність особистості, що визначає рівень її домагань та орієнтацію в процесі діяльності на досягнення конкретних цілей [2, с. 26].

У широкому діапазоні усвідомлених і визнаних цінностей важливе місце посідають **педагогічні переконання вчителя**. Психологи розглядають переконання як усвідомлену потребу особистості, яка спонукає діяти відповідно зі своїми ціннісними орієнтаціями. Зміст потреб, що виступають у формі переконань, відбиває певне розуміння природи і суспільства. Утворюючи упорядковану систему поглядів, сукупність переконань виступає як світогляд людини [3, с. 31].

Сутність професійних переконань учителя хореографії полягає у *сукупності знань і уявлень про явища педагогічної дійсності, які усвідомлюються вчителем як істинні та зумовлюють його діяльно-вольову поведінку*. Це складне особистісно-інтегративне утворення, яке характеризується позитивним ставленням до власної професійної діяльності, установкою та готовністю до педагогічної праці, стійким способом поведінки, визначається рівнем розвитку педагогічних знань і формується на основі суспільного досвіду та усвідомлення професійної значущості мети діяльності.

Специфікою професійних переконань педагога є їх конструктивно-перетворювальне спрямування на осмислення навчально-виховних ситуацій, оперативний відбір і реалізацію оптимальних варіантів їх рішення. Рівень сформованості педагогічних переконань дає змогу охарактеризувати ступінь підготовленості вчителя до освітньої роботи у шкільних та позашкільних закладах.

Можна виокремити два типи професійних переконань майбутніх учителів хореографії: **емпіричний** і **теоретичний**. Емпіричні переконання є продуктом утворення зовнішнього стереотипу професійної поведінки ("робити як усі"), в якому емоційний компонент домінує над інтелектуальним. Теоретичні переконання утворюються внаслідок інтелектуальної діяльності, що сприяє формуванню ціннісної орієнтації у професійній сфері. У цьому випадку переконання є продуктом свідомо прийнятих педагогічних норм і цінностей, які стали регуляторами свідомості й професійної поведінки вчителя.

Джерелом утворення професійних переконань є відображення не тільки особистісного досвіду професійної діяльності, а й досвіду суспільного, представленого у змісті свідомо засвоєних педагогічних знань. Формування переконань завжди пов'язане з переживанням. Якщо знання, фіксуючи сутність явища, можуть і не викликати в людини особливих емоцій, то переконання поєднані з переживаннями, обумовленими процесами реального життя.

Професійні переконання майбутніх учителів хореографії формуються в процесі вивчення циклів гуманітарних, психолого-педагогічних і фахових дисциплін, залучення до різноманітних видів навчально-пізнавальної та навчально-практичної діяльності. Чільне місце у цьому процесі відводиться методиці роботи з дитячим хореографічним колективом, яка інтегрує психолого-педагогічні та фахові знання й уміння, необхідні для професійної діяльності, переводить їх у практичну площину.

Методична підготовка буде успішною лише тоді, коли методичні знання набудуть для студентів особистісного змісту. Для цього необхідно приділяти увагу розвитку в майбутніх учителів-хореографів мотиваційно-оцінного ставлення до даного аспекту їхньої професійної підготовки і насамперед сформувати переконаність у необхідності оволодіння методичними знаннями, розвинути інтерес до дослідницької роботи. Це стане можливим лише тоді, коли студенти усвідомлять практичне значення методичних знань, цілеспрямовано використовуватимуть їх у вирішенні навчально-педагогічних завдань.

Формування професійних переконань вимагає створення таких умов, які б забезпечували глибокий науковий рівень, логічну аргументацію педагогічної ідеї. Необхідно цілеспрямовано розвивати у майбутніх учителів хореографії позитивне ставлення до педагогічних ідей, готовність застосовувати їх у своїй роботі. Один із можливих прийомів – використання педагогічних фактів, які б підтверджували методичні положення. Приклади із життя та діяльності різних хореографічних колективів не тільки оживляють процес навчання, а й допомагають глибше засвоїти методичні знання. Органічно вплітаючись у лекцію, педагогічні факти такого роду опосередковано, непомітно для студентів сприяють їх причетності до практики у позашкільних закладах, розвивають стійкі стимули до професії вчителя.

Інтегруючими якостями особистості майбутнього вчителя хореографії є **художня розвиненість** (любов до хореографічного мистецтва, емоційно-ціннісне ставлення до нього), **художня освіченість** (володіння сукупністю знань, умінь і способів хореографічної діяльності, достатньою для ефективного здійснення професійних функцій), **професійна спрямованість** (ставлення до педагогічної професії, зацікавленість і відповідальність за власну професійну підготовку, цілі, установки, потреби й інтереси, *ціннісні орієнтації*). По-справжньому високого, творчого рівня викладання може досягнути лише той учитель, який має стійкі професійні переконання, володіє розвинутим діалектичним стилем мислення, здатний до об'єктивного й різнобічного осмислення художньо-педагогічної дійсності, до її самостійної, критичної оцінки і творчого перетворення [1, с. 159].

Формуванню ставлення студентів-хореографів до знань як до істини сприятиме створення творчої атмосфери в навчальному процесі, що має базуватися на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальних завдань, корекції змісту і технології педагогічної підготовки з урахуванням професійних установок, *ціннісних орієнтацій* та мотивів, індивідуально-особистісних особливостей та можливостей майбутніх педагогів-хореографів; максимальне наближення змісту навчальних занять з фахових дисциплін, особливо з методики роботи з дитячим хореографічним колективом, до практики у позашкільних та шкільних закладах.

Висновки. Доводиться констатувати, що прагнення сучасних шкільних та позашкільних закладів до побудови істинно гуманістичної освіти поки що мало відбилосся в перегляді мети, принципів і змісту педагогічної освіти. Однак зміна освітньої парадигми, безумовно, має вплинути і на спрямованість професійної підготовки майбутніх учителів хореографії. Тому необхідний суттєвий перегляд системи цінностей і пріоритетів їх професійної підготовки на основі висунення на чільне місце гуманістичних ідей та орієнтирів, пронизаних повагою до особистості студента, турботою про розвиток його сутнісних сил. У цьому плані методологічного значення набуває думка про те, що гуманізація педагогічної освіти має стати провідним критерієм успішності навчального процесу у виші, а формування творчої особистості майбутнього вчителя-хореографа – основою педагогічної освіти [4, с. 6].

Майбутній учитель має досягти достатнього рівня хореографічної та педагогічної культури, щоб бути здатним на гуманістичних засадах здійснювати хореографічну освіту дітей. Як підкреслює О. Я. Ростовський, гуманізувати художню освіту дітей зможе лише той учитель, особистість якого розвивалася у виші теж на гуманістичній основі. Методологічно важливим є висновок ученого про те, що не можна гуманізувати педагогічну освіту, не розвиваючи у студентів художньо-образне бачення світу, досвід емоційно-ціннісного ставлення до творів хореографічного мистецтва [4, с. 7]. Ціннісно-орієнтаційний підхід до осмислення феномена хореографічного мистецтва у поєднанні з особистісно зорієнтованим підходом до студентів сприятиме формуванню професійних переконань як системотворчої якості особистості вчителя.

Література

1. Бех І. Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах / І. Д. Бех // Педагогіка толерантності. – № 3–4. – С. 157–163.
2. Василенко В. А. Переконання як форма вияву світогляду / В. А. Василенко // Філософська думка. – 1971. – № 1. – С. 11–16.
3. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта : навч. посіб. / В. І. Дряпіка. – К. ; Ужгород : Ліра, 2000. – 228 с.
4. Ростовський О. Я. Проблема методологічної переорієнтації професійної підготовки майбутніх учителів музики у контексті реформування сучасної загальноосвітньої школи / О. Я. Ростовський // Наукові записки НДПУ. Серія "Психолого-педагогічні науки". – 2003. – № 2. – С. 5–8.
5. Черньонков Я. Особливості формування професійної культури майбутнього вчителя / Я. Черньонков // Рідна школа. – 2002. – № 12. – С. 14–16.
6. Щолокова О. П. Основи професійної підготовки майбутнього вчителя / О. П. Щолокова. – К., 1996. – 172 с.